УДК 339.924
DOI: https://doi.org/10.32847/business-navigator.68-28

Ярема Т.В.
асистент кафедри міжнародних економічних відносин
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Tomash Yarema
Assistant of the Department of International Economic Relations
Uzhhorod National University

МАКРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЄС

Ярема Т.В. Макрорегіональне співробітництво та інноваційний розвиток ЄС. Однією з важливих проблем глобального економічного простору є питання забезпечення стійкого інноваціного розвитку як для окремих країн, так і для міжнародних інтеграційних об'єднань. Мета статті – на основі дослідження сучасних макрорегіональних стратегій Європейського Союзу визначити драйвери інноваційного розвитку країн-членів. Методика дослідження передбачала широке використання інструментарію аналізу та синтезу, порівняння, узагальнення та форсайт-прогнозування. В результаті було ідентифіковано позитивний ефект макрорегіональних стратегій є більш високий рівень інтеграції макрорегіонів у порівнянні із середнім рівнем по ЄС. Практична значущість результатів дослідження. Зроблено висновок про те, що найбільш ефективною макрорегіональною стратегією сьогодні є стратегія макрорегіону Балтійського моря (EUSBSR), що поєднує 8 держав-членів ЄС, які перебувають на різних етапах економічного розвитку, однак мають величезний потенціал для створення знань, що підтримують інновації і впровадження інноваційних розробок.

Ключові слова: макрорегіональна стратегія, макрорегіональне співробітництво, інноваційна сила, регіональні інноваційні системи, Європейський Союз.

Tomash Yarema. EU macro-regional cooperation and innovation development. One of the critical problems of the global economic space is the issue of ensuring innovative sustainable development both for individual countries and for international integration associations. The article aims to identify drivers of innovative development of Member States based on the research of modern macro-regional strategies of the European Union. The research methodology involved extensive tools for analysis and synthesis, comparison, generalisation and foresight forecasting. The results revealed the positive effect of macro-regional strategies. There is a higher level of integration of macro-regions compared to the EU average. The practical significance of research results. It is concluded that the implementation of macro-regional strategies of the spatial development of EU Member States achieves positive effects in the form of equalisation of innovation potential of regions and their levels of development. It increases their competitiveness through regional cooperation, business support, business and science development. Foresight analysis replaces the "short-sightedness" of planning, conditioned by time (rather than achieving strategic goals), existing resources and the need to achieve financial results. This allows identifying essential innovation priorities for regional development (including the "smart" specialisation). Moreover, foresight methods as prognostic components of EU innovation policy are gradually displacing traditional ideologically oriented neoconservative and neoliberal theories of individual EU Member States. Systemic and institutional approaches replace them with pragmatic content. Today's most effective macro-regional strategy is the EU Strategy for the Baltic Sea Region (EUSBSR), which brings together 8 EU Member States at different stages of economic development. Still, it has excellent potential to build knowledge that supports innovations.

Key words: macro-regional strategies, macro-regional cooperation, innovation force, regional innovation system, European Union.

Постановка проблеми. У сучасних економічних реаліях основним завданням всіх суб'єктів глобального економічного господарства є забезпечення розвитку інноваційної сили для сталого економічного зростання. Асинхронна диспозиція інноваційної сили країн-членів ЄС вказує на необхідність визначення правильного макрорегіонального співробітництва та стратегії Євросоюзу, розробка і реалізація яких визначає сьогодні істотний вплив на інноваційний розвиток регіонів. З огляду на це, доцільним уважається аналіз макрорегіональних стратегій Європейського Союзу, який дасть змогу сформувати чітке уявлення про те, що таке інноваційний розвиток в межах міжнародного інтеграційного об'єднання, які драйвери сприяють його нарощенню, а які, навпаки, стримують. Отже, за допомогою форсайт-прогнозування інноваційного розвитку ЄС можна створити основу всім суб'єктам глобального господарства для прийняття макроекономічних рішень та розробки заходів для реалізації перспективної інноваційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження макрорегіонального співробітництва та інноваційного розвитку суб'єктів глобального господарства

все більше захоплює думки сучасних економістів-міжнародників, таких як: Маріуссем А., Ракхматулін Р., Станіоніт Л. [1], Хааріч С. [2], Бохме К. [5], Рохрбек Р. [6]. В сучасних економічних реаліях постає необхідність подальшого дослідження ефективності як макрорегіональних інноваційних стратегій так і макрорегіонального співробітництва суб'єктів глобального господарства.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз макрорегіональних інноваційних стратегій Європейського Союзу, а також виявлення можливостей їх застосування у сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Макрорегіони ЄС як території транснаціонального співробітництва географічно близьких регіонів з різними країнами-членами, мають одну або кілька загальних проблем і перспектив розвитку. Макрорегіональні стратегії (МРС) ЄС сьогодні, по-перше, ґрунтуються на багаторівневих підходах для експериментального розширення і зміцнення регіональних інноваційних екосистем. По-друге, використовують чинники європейської різноманітності, виявлені у регіональних інноваційних стратегіях «розумної спеціалізації» [1]. По-третє, пропонують новий практичний підхід до вибору більш ефективних методів політики і кращої координації між існуючими інститутами та їх ресурсами. При розробці кожної макрорегіональної стратегії використовуються механізми та інструменти інтегрованої структури ЄС, а розробка завдань і наскрізних цілей за суміжними напрямами розвитку залежать від ініціатив регіонів держав-членів ЄС, реалізованих «знизу нагору» у процесі управління (координаційному і оперативному) [2].

Перевагою макрорегіональних стратегій є більш широка автономність у виборі пріоритетних цілей і політик (ніж у програмах Європейського територіального співробітництва – ЄТС). Не створюються нові управлінські структури, нове законодавство і не передбачене додаткове фінансування, що забезпечує досягнення додаткових синергетичних ефектів. Так, згідно зі статистикою ESIF (Європейські структурні та інвестиційні фонди), одним з позитивних ефектів макрорегіональних стратегій є більш високий рівень інтеграції макрорегіонів у порівнянні із середнім рівнем по ЄС. Однією з найбільш ефективних макрорегіональних стратегій сьогодні є стратегія макрорегіону Балтійського моря (*EUSBSR*), що поєднує 8 держав-членів ЄС, що перебувають на різних етапах економічного розвитку, однак мають величезний потенціал для створення знань, що підтримують інновації і впровадження інноваційних розробок. Хоча ключовими джерелами фінансування *EUSBSR* є Європейський соціальний фонд, Європейський фонд регіонального розвитку та Фонд єдності, у окремих програмах і проектах беруть участь й інші структурні управління ЄС. Основними драйверами (інноваційними складовими) *EUSBSR* у регіоні є:

а) створення та зміцнення інноваційних платформ/мереж і поліпшення їх використання (інноваційна інфраструктура та кластери);

б) забезпечення погодженості у концентрації ресурсів і використанні відповідних регламентів;

в) об'єднання зусиль у використанні інструментів фінансування спільних програм та інноваційних флагманських проектів;

г) використання стратегії «розумної спеціалізації» на макрорегіональному рівні для створення передумов входження у провідні світові інноваційні партнерства;

д) розвиток циркулярної і цифрової економіки у країнах-учасниках на основі співробітництва з науковими регіональними інститутами/університетами та агентствами розвитку/підтримки інновацій [3; 4].

«Додана цінність» макрорегіональних стратегій досягається лише у межах колективних дій, спрямованих на загальну мету різних учасників, що й забезпечують платформу для об'єднання політик та фінансових «ресурсів просування» підприємницьких відкриттів (entrepreneurial discoveries). Застосування макрорегіональних стратегій, з одного боку, сприяє розвитку ланцюгів цінності у ЄС при існуванні диференційованих компетенцій у регіонах (НДДКР, індустріальний потенціал), що формує транснаціональні мережі знань та експертизи. З іншого боку – стимулює посилення взаємодії на всіх рівнях усередині та між країнами, а також між регіональними організаціями, забезпечуючи міцну синергію. Це, у свою чергу, дозволяє пов'язати національну інноваційну стратегію з регіональними (включаючи відповідні їм плани, проекти і програми). Згідно із проведеним аналізом «додана цінність» у сфері інновацій у межах макрорегіональних стратегій визначається сьогодні трьома рівнями:

– макрорівень (досягнення різних макрорегіональних стратегій у Європі);

– мезорівень (результати на рівні власне макрорегіону, які проявляються у посиленні його інтеграції та згуртованості);

– мікрорівень (прямі результати проектів макрорегіональних стратегій).

При цьому результати на мезорівні формують риси розвитку макрорегіону в цілому. Це підтверджується експертами у контексті ефективності трансферу кращих практик і рішень, розроблених на макрорегіональному рівні, із одного макрорегіону до іншого [5]. Сьогодні реалізація потенціалу макрорегіональних стратегій у сфері інновацій для країн-членів ЄС пов'язана із двома умовами:

1) розміром країни, що бере участь (країна не повинна бути географічно занадто малою, інакше макрорегіональна стратегія збігається з відповідною національною стратегією);

2) національною системою управління в країні (при децентралізованих системах існують значні відмінності і тому виникає більш нагальна потреба у застосуванні такого роду стратегії).

Зважаючи на те, що макрорегіональні стратегії є способом взаємозв'язку національної інноваційної системи та регіональних інноваційних систем, друга умова – це, фактично, рівень розвитку регіонів у країні, оскільки у слабко розвинених країнах звичайно відсутні вигідні відмінності для співробітництва. При цьому суб'єкти з різних регіонів інтенсифікують співробітництво у межах реалізованих національних макрорегіональних стратегій, що призводить до більш інтегрованої регіональної інноваційної системи.

Прогностичне забезпечення інноваційного розвитку ЄС (і, відповідно, методи форсайт-прогнозування) також сьогодні є важливою складовою подолання асинхронності диспозиції інноваційної сили країн-членів ЄС, яке активно розвивається як на національному, так і комунітарному рівнях. З одного боку, форсайт (передбачення – запит «що, якщо...?»), як інструмент довгострокового прогнозування у ЄС, використовується «для опису діяльності для інформування осіб, що ухвалюють рішення про шляхи перспективного

розвитку з різних точок зору і з повним усвідомленням важливості можливих альтернатив його технологічним і соціальним напрямам» [6]. З іншого боку – це систематичний процес оцінки ймовірності реалізації кожної з альтернатив, синтетична концепція прогнозування, під якою розуміється комплекс заходів щодо пошуку, переробки, поширення і захисту інформації на основі стратегічного мислення (стратегічний форсайт). Його мета – розробка стратегічних планів і формулювання перспективних цілей інноваційної політики Євросоюзу, а також сприяння прийняттю макроекономічних рішень і розробці заходів для їх досягнення.

Сьогодні форсайт-прогнозування у ЄС здійснюють Генеральний директорат з науки та інновацій, Інститут перспективних технологічних досліджень (*IPTS*), мережа інститутів «Європейська наукова і технологічна обсерваторія (*ESTO*)», «Мережа підтримки європейської політики у сфері технологічного і економічного розвитку (*ETEPS*)», Експертна група з політики у галузі науки, досліджень та інновацій (*RISE*) і Форсайт-центр ЄК. На розробку форсайт-прогнозів виділяються гранти ЄС на пріоритетній основі для спеціально створених прогностичних підрозділів у низці національних науково-дослідних інститутів і центрів країн-членів ЄС [7; 8]. Їх використовують як консультативну основу для прийняття стратегічних рішень і формування інноваційної політики ЄС та його парламентських інститутів. Так, наприклад, у 2019 р. опубліковані результати незалежного форсайт-дослідження стану і перспектив розвитку 100 кардинально нових інновацій у соціальній і технологічній сферах – доповідь ЄК «100 радикальних інноваційних проривів для майбутнього» [9].

Хоча сучасні технології форсайтинга, що наразі застосовуються у ЄС (метод Дельфі, критичні технології, розробка сценаріїв, технологічна дорожня карта, формування експертних панелей) дозволяють оцінювати виклики, взаємозалежності та можливості, що виникають у ході реалізації інноваційних стратегій у довгостроковому аспекті, складність постановки завдань визначається нелінійною моделлю розвитку НТП, яка лежить в основі інноваційної економіки. Згідно із принципом субсидіарності країни-члени ЄС добровільно передають ЄК на комунітарний рівень ті повноваження, які пов'язані з формуванням європейської системи стратегічного прогнозування інновацій. Це особливо важливо в умовах зростання значення такого чинника як «стратегічна інноваційна перевага» під впливом глобалізації і посилення конкуренції, яке неможливо забезпечити без систематичного здійснення інноваційного прогнозування. Тому, сучасна прогностична діяльність у ЄС в оцінці інноваційних систем базується на принципі цілісного підходу до оцінки інноваційних систем (як національних, так і регіональних).

Висновки. У результаті реалізації макрорегіональних стратегій просторового розвитку країн-членів ЄС досягаються позитивні ефекти у вигляді вирівнювання інноваційних потенціалів регіонів та рівнів їх розвитку, підвищення їх конкурентоспроможності шляхом регіонального співробітництва, підтримки підприємств, розвитку бізнесу та науки. На зміну «короткозорості» планування, яке обумовлене часом (а не досягненням стратегічних цілей), існуючими ресурсами та необхідністю досягнення фінансових результатів, приходить форсайт-аналіз, що дозволяє визначити важливі та необхідні інноваційні пріоритети розвитку регіонів (включаючи стратегію «розумної» спеціалізації). Більш того, форсайт-методи як прогностичні компоненти інноваційної політики ЄС поступово витісняють традиційні ідеологічно орієнтовані неоконсервативні і неоліберальні теорії окремих країн-членів ЄС із їх практики економічної політики, а їх зміну приходять системні та інституційні підходи з прагматичним змістом. Зроблено висновок, що інституалізація прогнозування на інтеграційному рівні формує мережеві структури комплексно-системного характеру, які у межах об'єднаної Європи виключають «периферійний» капіталізм.

Список використаних джерел:

1. Mariussen Å., Rakhmatulin R. & Stanionyte L. (2016). Smart Specialisation: Creating Growth through Trans-national cooperation and Value Chains. Thematic Work on the Understanding of Transnational cooperation and Value Chains in the context of Smart Specialisation. EUR 28049 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union. DOI: 10.2791/658931

2. Haarich S. (2016) The GOA tool: assessment of macro regional governance systems. Spatial Foresight Brief 2016:1. Luxembourg. DOI: 10.13140/RG.2.2.13300.55685

3. EUSBSR (2018) How do macroregional strategies deliver: workflows, processes and approaches, Input Paper, Interact program.

4. EUSBSR after 2020: Governance remastered? Available at: https://www.balticsea-region-strategy.eu/attachments/article/591006/EUSBSR-after2020_Governance-Remastered_FinalReport.pdf

5. Böhme K. et al. (2018) Macro-regional strategies in changing times. EUSBSR, EUSDR, EUSALP and EUSAIR headed towards the future together, Interact program. Available at: https://www.adriatic-ionian.eu/wp-content/uploads/2018/04/RZ-macro_regional_strategies_161220_Ebook-2.pdf

6. Rohrbeck R. & Schwarz J. (2013) The Value Contribution of Strategic Foresight: Insights from an Empirical Study of Large European Companies. *Technological Foresight and Social Change,* Dec., Preprint. P. 1593–1606.

7. IPTS. Mission-oriented research and innovation Assessing the impact of a mission-oriented research and innovation approach: final report, 2018. Available at: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c24b005f-5334-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en

8. ESTO. Scientific support: the European science and technology observatory (ESTO), the IPTS report and networks and knowledge management. 2020. Available at: https://cordis.europa.eu/project/id/2034

9. What are the technologies that will reshape our world? Independent experts identify 100 of them. News alerts on EC Research. European Commission. Thursday, 13 June 2019. 100 Radical Innovation Breakthroughs for the future. EUROPEAN COMMISSION. 2019. Available at: https://ec.europa.eu/info/news/what-are-technologies-will-reshape-our-world-independent-experts-identify-100-them-2019-jun-13_en